

УДК: 378.091.12:005.336.5:338.481.32
DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-3-300-307

PERSPECTIVE DIRECTIONS OF FORMATION OF READINESS OF FUTURE SPECIALISTS IN TOURISM FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE FIELD OF SOCIAL TOURISM

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Darina LYUTA,
teacher

Дарина ЛЮТА,
викладач

lyutadaryna@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-1266-9812>

Zaporizhzhia National University

Запорізький національний
університет

✉ 66 Zhukovsky St.,
Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region,
69600

✉ вул. Жуковського, 66
м. Запоріжжя, Запорізька обл.,
69600

Original manuscript received: October 03, 2020

Revised manuscript accepted: November 25, 2020

ABSTRACT

The article raises the topic of promising areas and methods of forming the readiness of future specialists in tourism to professional activity in the field of social tourism. The problems of training modern specialists for professional activity are revealed. Scientific researches of scientists of Ukraine and the world on this topic are analyzed. The purpose of the article is formulated, namely: to investigate the methods and perspective directions of formation of readiness of future specialists in tourism to professional activity in the field of tourism. The components of readiness of future specialists are determined and based on them the conditions of the educational process of training are singled out, as well as the methods that the future specialist must master. It is determined that the training of future professionals in the socio-pedagogical sphere involves the mandatory integration of theoretical and practical training, and also determined that practical training is an integral part of the training of future professionals for professional activities. Practical training in a higher educational institution is described as one of the most important parts of the system of training future specialists for professional activity. The essence of practical training in the system of training of future specialists on the example of Volyn National University named after Lesya Ukrainka is revealed. The essence of each of the practices is revealed, its purpose and results of its passing are defined. The experience of Lesya Ukrainka Volyn National University is analyzed and based on the analysis it is concluded that the practical training of future professionals is an integral part and an effective promising method of forming the readiness of future professionals for professional activity. Also such perspective directions of formation of readiness of future specialists for professional activity as trainings are allocated, namely: communication training and personal communication training. The essence of each type of training is revealed, its purpose and tasks are defined. Based on the above, thorough conclusions are made and the prospects for

further research are identified.

Key words: *training, practice, specialist, perspective directions, perspective methods.*

Вступ. Головною метою діяльності в галузі туризму в XXI столітті є створення сприятливого організаційно-правового та економічного середовища, формування конкурентоспроможного ринку туристських послуг на основі ефективного використання природного та історико-культурного потенціалу України для задоволення потреб суспільства.

У зв'язку з цим змінюється характер професійної діяльності, її структура, зміст, принципи, технічна база та організаційні форми і, як результат, умови й вимоги до підготовки фахівців сфери соціального туризму. Ця галузь стрімко розвивається, у зв'язку з чим виникає потреба у висококомпетентних фахівцях, які мають забезпечити відповідне теоретичне та практичне підґрунтя для розвитку цієї сфери діяльності.

Багато вчених України та світу приділяють увагу проблемі формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, а саме: Р. Вайнола, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Поліщук, І. Ковальчук, О. Пожидаєва, О. Бартків, Н. Ларіонова, З. Фалинська, О. Біла, С. Грищенко, Т. Мальцева, П. Скляр, Р. Чубук, В. Балахтар, Г. Балл, Д. Басюк та інші.

Мета статті – дослідити методи та перспективні напрями формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності у сфері туризму.

Для успішного вирішення всього розмаїття завдань з обслуговування соціальних верств населення фахівцям сфери туризму необхідно оволодіти певними професійними знаннями й постійно їх удосконалювати.

Методи та методика дослідження. Для того, щоб за час навчання у ЗВО підготувати майбутніх фахівців з туризмознавства до ефективної професійної діяльності у сфері соціального туризму, необхідно сформувати в них певні компоненти готовності.

Для цього необхідно в освітньому процесі забезпечити такі умови:

- розробка навчальних планів і програм за спеціальними дисциплінами на основі сучасних наукових поглядів на теорію соціальної роботи, з орієнтацією на цінності соціальної роботи як професійної діяльності;

- обов'язковість вивчення досвіду соціальної роботи у всіх спеціальних дисциплінах і спецкурсах;

- розкриття змісту ефективної професійної діяльності соціального працівника у всіх видах навчальної роботи у ВНЗ;

- усвідомлення суб'єктивної позиції майбутнім працівником з соціального туризму;

- забезпечення взаємозв'язку змістовно-процесуальної підготовки й внутрішньо-особистісного формування готовності студентів до соціальної роботи;

- розвиток таких особистісних якостей у студентів, як орієнтація на людину, уміння ефективно взаємодіяти з нею й позитивно спілкуватися, прагнення до професійного самовдосконалення, творчого характеру праці;
- формування в студентів потреб і інтересів у підготовці себе до професійної діяльності, їх участі в науково-дослідній роботі в галузі соціальної роботи й суміжних дисциплін;
- надання студентам можливості участі у волонтерській діяльності;
- здійснення спеціальної підготовки співробітників закладів соціальної сфери до приймання практикантів, орієнтація їх на контакти й взаємне співробітництво.

Лише при створенні цих умов в освітньому процесі можна сподіватися, що майбутня професійна діяльність студентів за фахом виявиться ефективною.

Отже, майбутній фахівець у процесі формування готовності до професійної діяльності має опанувати основними методами, а саме:

- соціально-педагогічна робота з окремими категоріями, різними групами дітей та молоді щодо вирішення їх специфічних проблем, задоволення індивідуальних і групових потреб;
- науково обґрунтована раціональна організація праці, схвалення управлінських рішень в установах і службах соціально-педагогічної роботи;
- організація консультаційних і профілактичних заходів з об'єктами соціально-педагогічної роботи;
- проведення аналітичної, прогностично-експертної та моніторингової роботи;
- здійснення психолого-педагогічної діяльності, навчально-виховної роботи в соціальних установах і службах;
- організація та реалізація професійної діяльності в органах і установах соціального захисту населення.

У свою чергу, методичне забезпечення практичної підготовки студентів має включати вдосконалення програм кожного виду практики, комплекс індивідуальних завдань, спрямованих на формування професійної культури студентів, методичні вказівки для практикантів, а також рекомендації керівникам практики від установи-базису практики та від університету.

Результати та дискусії. Підготовка майбутніх професіоналів соціально-педагогічної сфери припускає обов'язкову інтеграцію теоретичного та практичного навчання.

У закладі вищої освіти неперервна практика забезпечує соціальну адаптацію студента до умов професійної діяльності на основі знання професійно-етичних норм та професійно-етичного кодексу соціального педагога; розвитку професійно-значимих якостей особистості, культури відчуттів (чесності, гуманності, толерантності, емпатії та ін.); сприяє оволодінню технологічною культурою майбутньої діяльності, що, у свою чергу, формує готовність студента (мотиваційну, когнітивну, технологічну) до реалізації соціально-педагогічної діяльності

з урахуванням особливостей регіону (Фалинська, 2006).

Неперервна практика є цілісною динамічною системою різних за своєю виховною спрямованістю практик, кожна з яких орієнтована на формування професійно-етичної, соціально-педагогічної, дослідницько-аналітичної та організаційно-управлінської культури, які разом визначають професійну культуру майбутнього соціального педагога.

Залучення студентів до практики залежить від графіка освітнього процесу й має свої особливості за формою та змістом.

Наприклад, практична підготовка соціальних педагогів у Волинському національному університеті імені Лесі Українки забезпечує поетапне вирішення завдань формування основ професійної культури з урахуванням особливостей курсу і завдань практики: професійно-етична – 2 курс; соціально-педагогічна – 2-3 курси, дослідницько-аналітична – 4 курс.

Важливою умовою підвищення мотивації до діяльності майбутнього фахівця є взаємодія навчальної та виробничих практик.

Організація неперервної практики студентів здійснюється з урахуванням принципів гуманістичної спрямованості навчання, індивідуально-психологічних особливостей студентів. Вона інтегрує цільовий, змістовий, технологічний, критеріально-оцінювальний компоненти соціально-педагогічної діяльності студентів (Фалинська, 2006).

Викладачами кафедри соціальної педагогіки ВНУ ім. Лесі Українки розроблені програми практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Отже, під час підготовки студентів рівня вищої освіти «бакалавр» передбачено такі види практик:

- літня педагогічна (4 семестр, 3 тижні), яка визначає організаційно-педагогічну, виховну та оздоровчу діяльність студентів у різних типах літніх оздоровчих таборів;

- навчально-виховна (5 семестр, 3 тижні), основна мета якої – вивчення головних сфер професійної діяльності соціального педагога, функцій його діяльності в різних соціальних службах, закладах, установах;

- стажистська (7 семестр, 6 тижнів) – передбачає набуття професійних умінь та навичок соціального педагога використання соціально-правових, юридичних, психологічних механізмів для попередження негативного впливу на клієнтів; здійснення соціотерапевтичної допомоги людям, які її потребують, захисту їх прав у суспільстві; надання допомоги підростаючому поколінню та молоді під час їх соціального та професійного визначення.

Згідно з навчальним планом підготовки студентів рівня вищої освіти «магістр» передбачені асистентська (9 семестр, протягом семестру) і переддипломна (10 семестр, 6 тижнів) практики.

Так, асистентська (навчальна практика) проводиться протягом дев'ятого семестру і спрямована на виконання функцій викладача соціально-педагогічних дисциплін у ЗВО. Цей вид практики передбачає здійснення основних функцій викладача закладу: навчальної, виховної, науково-дослідницької та методичної.

Переддипломна практика спрямована на організацію науково-дослідницької роботи з написання кваліфікаційної випускної роботи.

Для підвищення виховної ролі практики та формування основ професійної культури фахівця викладачами кафедри соціальної педагогіки Волинського національного університету імені Лесі Українки була розроблена система індивідуальних творчих завдань для студентів. Індивідуальне завдання на практику видається керівником практики від університету або безпосереднім науковим керівником (при проходженні переддипломної практики). Спілкуючись зі спеціалістами освітніх закладів, соціальних служб і установ, студент має дотримуватись вимог професійно-етичного кодексу, який регламентує не лише взаємодію фахівців соціально-педагогічної сфери (відносини між колегами, керівниками і підлеглими), а й за її межами (з представниками суміжних професій і спеціальностей, з клієнтами). Подібна орієнтація дозволяє формувати власну систему моральних норм і цінностей, сприяючи подальшому вихованню професіоналізму.

З метою вибору баз практики нами були розроблені критерії оцінки їх виховного потенціалу, які, у свою чергу, впливали на формування культури майбутнього соціального педагога: установа або організація здійснюють свою діяльність у галузі соціальної підтримки дітей та молоді, соціальної допомоги та соціального обслуговування незахищених верств населення, а особливо дітей та молоді; керівництво установи достатньо відкрите до прийняття студентів на практику; в установі є фахівці, які мають спеціальну освіту з соціальної педагогіки або достатній досвід в галузі соціально-педагогічної роботи; організація практичної діяльності установи торкається сфер, які відповідають навчальним завданням студентів; установа надає студентам відповідну інформацію повчального характеру, а також можливість отримання досвіду соціально-педагогічної діяльності; установа готова залучати студентів до участі у виробничих нарадах персоналу та проведення навчання співробітників; керівникам практики виділяється вільний час для участі в ознайомлювальних настановних конференціях з практики.

З організаціями і установами, які відповідають зазначеним критеріям, адміністрація університету укладає угоду (договір) про співпрацю у сфері організації практик.

Відповідно договорів про співпрацю базами практики студентів є Волинський обласний центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів; Луцький міський центр соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді; Служба у справах дітей Луцької міської ради; Притулок для неповнолітніх Служби у справах дітей Волинської облдержадміністрації; Державний Департамент по призначенню та виконанню покарань у Волинській області, загальноосвітні школи м. Луцька та ін. Ці установи відповідають визначеним вимогам, і їх діяльність спрямована на формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів.

Таким чином, усі види практик, передбачені начальним планом підготовки майбутніх соціальних педагогів, спрямовані на формування

професійної культури майбутніх працівників. Саме включення студента до різних видів діяльності, що мають чітко сформульовані завдання, його активна позиція, сприяють успішному становленню майбутніх фахівців. Результативність практичної підготовки зумовлена значною мірою не лише можливостями вищого навчального закладу, але й рівнем розвитку соціальної інфраструктури конкретного регіону й активністю взаємодії навчального закладу з соціальними службами. Таким чином, підготовка кадрів соціально-педагогічного профілю значною мірою буде визначатися удосконаленням практичного компоненту її здійснення.

Такий досвід Волинського національного університету імені Лесі Українки дає змогу стверджувати, що практична підготовка майбутніх фахівців є невід'ємною частиною та ефективним перспективним методом формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Але можна виділити ще такі перспективні напрями формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, як тренінги.

Тренінг як метод активного впливу на сучасному етапі розвитку суспільства є одним з найбільш затребуваних і динамічно розвинутих видів соціально-психологічної роботи, оскільки уможлиблює вирішення завдань, пов'язаних з розвитком навичок спілкування, самоконтролю і самопізнання, особистісного зростання, активізацією творчого потенціалу, розвитку стійких якостей, важливих для ефективної взаємодії не тільки у професійній діяльності, але й у приватному житті (Балахтар, 2015).

Існує безліч видів тренінгів, але лише деякі з них є важливими для формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Дослідження цієї теми деякими вченими дає змогу визначити основні види тренінгів, які є найбільш ефективними в процесі підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності, а саме: тренінг спілкування і тренінг особистісного зростання.

Тренінг спілкування – це процес навчання, спрямований на усвідомлення, актуалізацію, формування та вдосконалення особистісних якостей, необхідних у ситуаціях взаємодії з партнерами. Це навчання вміням будувати процес спілкування, урахувавши стан, інтереси та цілі учасника, колеги, колективу (Бартків, 2010).

Метою тренінгу спілкування може бути: формування уявлень про основи комунікації; виявлення, усвідомлення, моделювання і практичне відпрацювання комунікативних навичок; підвищення якості та ефективності міжособистісної взаємодії; усвідомлення учасниками закономірностей ділового спілкування, що визначають його ефективність при співпраці з партнерами; опанування навичками: встановлення контакту, активного слухання, аргументації, емоційної регуляції в процесі спілкування; усвідомлення кожним учасником групи його сильних сторін і ресурсів у сфері ділового спілкування (Бартків, 2010).

Тренінг спілкування може проходити у формі міні-лекції, дискусії, спеціалізованих ігрових вправ, ділових та рольових ігор, короткого консультування впродовж спеціальних вправ, релаксаційних і

ментальних сесій, рефлексії для усвідомлення, придбання і розвитку необхідних практичних навичок.

Тренінг особистісного спілкування має за мету зорієнтувати на активну роботу на тренінгах, отримати мотивацію готовності до самозмін.

Завдання цього виду тренінгу: створити сприятливу атмосферу для дальшої роботи; виявити індивідуальні очікування студентів; ознайомитися з правилами роботи на тренінгу та специфічними принципами роботи; ознайомитися з прийомом самопрезентації учасників; здійснити самодіагностику готовності до саморозвитку.

Орієнтовні правила роботи групи під час тренінгу: проявляти активність; слухати один одного, не перебиваючи; говорити тільки від себе; якщо інформація адресована комусь конкретно, то звертатись потрібно особисто до цієї людини, а не говорити про неї як третю особу; принцип конфіденційності; уникати критики при виконанні вправ; відвертість і взаємопідтримка тощо (Балл, 2003).

Тренінг – особливий різновид навчання через безпосереднє «проживання» і пізнання досвіду, який виникає при міжособистісній взаємодії. Цей тип навчання не зводиться ні до традиційної форми навчання через трансляцію знань, ні до психологічного консультування чи психотерапії (Балахтар, 2015).

Результати тренінгу можуть бути значними як для особистості, так і для колективу в цілому, оскільки можуть мати вагоме практичне значення: відпрацювання моделей поведінки в різних ситуаціях взаємодії з учасниками і в групі; формування спільного бачення та згуртування колективу; поліпшення міжособистісних відносин у середовищі учасників, відносин з партнерами. Окрім того, учасники тренінгу зможуть отримати: підвищення успішності в професійних й особистісних контактах; усвідомлене ставлення до процесу на етапах контакту з партнерами; відпрацювання навичок активного слухання та ведення розмови.

Висновки. Отже, виходячи з результатів практичної підготовки і тренінгів, можемо сказати, що це є дуже ефективними та перспективними напрямками формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. На перспективу є доцільним дослідження й інших напрямів формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Адже підготовка висококваліфікованих спеціалістів є завжди актуальною темою і завжди потребує нових методів.

Література

Балахтар В.В. Соціально-психологічний тренінг і маніпуляція [Текст] : навч.-метод. посіб. / В.В. Балахтар ; Буков. держ. фінанс.-екон. ун-т. – Вишниця : Черемош, 2015. – 431 с.

Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта. Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Г.О. Балл. – Рівне : Молодість, 2003. – 231 с.

Бартків О.С. До проблеми практичної підготовки соціальних педагогів // Науковий вісник. – 2009. – № 21. – С. 71-75.

Басюк Д.І. Основи туризмології: навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. – 204 с.

Фалинська З.З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / – "Теорія та методика професійної освіти" / З.З.Фалинська. – Вінниця, 2006. – 19 с.

References

- Balakhtar, V. (2015). *Sotsialno-psykholohichnyitreninh i manipuliatsia* [Socio-Psychological Training and Manipulation]. Vyzhnytsia : Cheremosh [in Ukrainian].
- Ball, G. (2003). *Suchasnyj gumanizm i osvita* [Social'no-filosofs'ki ta psy'xologo-pedagogichni aspekty']. Rivne : Molodist' [in Ukrainian].
- Bartkiv, O. *Do problemy` prakty`chnoyi pidgotovky` social`ny`x pedagogiv* [Naukovy`j visny`k]. No 21, pp. 71-75. [in Ukrainian].
- Basyuk, D. (2005). *Osnovy` tury`zmologiyi* [navchal'no-metody`chny`j posibny`k]. Kam'yanecz`-Podil's'ky`j : Aksioma [in Ukrainian].
- Faly`ns'ka, Z. (2006). *Prakty`chna pidgotovka majbutnix social`ny`x pedagogiv u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax* [avtoref. dy`s. na zdobuttia nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.04 / – "Teoriya ta metody`ka profesijnoyi osvity`"]. Vinny`cyia [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті порушена тема перспективних напрямів і методів формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності у сфері соціального туризму. Розкрито проблематику підготовки сучасних фахівців до професійної діяльності. Проаналізовано наукові дослідження вчених України та світу стосовно цієї теми. Сформульовано мету статті, а саме: дослідити методи та перспективні напрями формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності у сфері туризму. Визначено компоненти готовності майбутніх фахівців та, спираючись на них, виокремлено умови освітнього процесу підготовки, а також методи, якими повинен оволодіти майбутній фахівець. Визначено, що підготовка майбутніх професіоналів соціально-педагогічної сфери припускає обов'язкову інтеграцію теоретичного та практичного навчання, а також визначено, що практична підготовка є невід'ємною частиною підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Охарактеризовано практичну підготовку у вищому навчальному закладі як одну з найважливіших частин системи підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Розкрито сутність практичної підготовки в системі навчання майбутніх фахівців на прикладі Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розкрито сутність кожної з практик, означено її мету та результати її проходження. Проаналізовано досвід Волинського національного університету імені Лесі Українки та на основі аналізу зроблено висновки, що практична підготовка майбутніх фахівців є невід'ємною частиною та ефективним перспективним методом формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Також виділені такі перспективні напрями формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності як тренінги, а саме: тренінг спілкування та тренінг особистісного спілкування. Розкрито сутність кожного з видів тренінгу, визначено його мету та завдання. На основі вищесказаного зроблені ґрунтовні висновки та означені перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: тренінг, практика, фахівець, перспективні напрями, перспективні методи.